

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS BENS ARENDS P5ALM1033

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoent; Dr F. A. den Boett, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremet, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Jansse, Bligekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Vreeland; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkenaar Franken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswert; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Stricker, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Melick; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Iets over het Joodsche probleem. III.
— Uit de Schrift: Bewogenheid rondom het Kruis (Lucas 23:48). — Kerkelijk leven: Een belangrijk opstel, II. Het pensioen naar Art. 13. De Groot Catechismus van Zacharias Ursinus, XXIX. — Even parkeren: Iets over angst en zijn genezing. — Geestelijke adviezen: Allerlei. — Pop. wetenschappelijke schetsen: In Kuyper's lijn, IV. — Vrouwen-vragen: Over Vrouwenzending. — Zending en evangelisatie: De Chr. Boodschap in een Niet-Chr. Wereld, V. — Stemmen uit onze kerken: Geheel alleen. „Uit de goede werken verkerend“, II. — Perschoonw. — Correspondentie. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Iets over het Joodsche probleem.

III.

Antisemitisme in Europa. II.

De staatkundige en burgerlijke vrijheid verkregen de Joden in de meeste landen van Europa eerst met de Revolutie in Frankrijk, 1789. Onder de leus: „Vrijheid, gelijkheid en broederschap“ verkondigde zij de „rechten van den mensch“. Op 27 Sept. 1791 werd de gelijkstelling der Joden in Frankrijk met de andere burgers door de Nationale vergadering in de wet opgenomen. Napoleon, de bekende Keizer der Franschen (1804—1815) handhaafde deze bepaling, nadat hij de verzekering gekregen had, dat het nemen van „woeker-winsten“ ook van niet-Israëlieten volgens de Joodsche wet streng verboden was. Na den val van Napoleon in 1815, ontvingen zij onder Koning Lodewijk Philips in 1831 ook het voorrecht, dat de kosten van den Joodschen eredienst door den staat gedragen zouden worden. Zoo kregen zij de volledige godsdienstige en burgerlijke gelijkstelling met hun medeburgers.

Nederland volgde Frankrijk op den voet. De revolutie-koorts greep ook ons volk aan. Wij werden een Bataafsche republiek (1795—1806). Haar Nationale Vergadering verleende op 2 Sept. 1796 aan de Joden gelijke rechten met de overige burgers. Dat bleef zoo toen de Bataafsche republiek in het Koninkrijk Holland (1806—1810) was omgezet; en ook toen ons land door Keizer Napoleon tot een Fransche provincie werd gemaakt (1810—1813). In het algemeen waren de Joden ordelijke burgers en gehoorzaamden zij aan de bevelen der opvolgende regeeringen.

Toch was hun vreugde groot toen de Fransche overheersching een einde nam en Willem I als Souverein Vorst over Nederland werd begroet. Hij handhaafde het burgerrecht voor de Joden in Nederland en ook in het tegenwoordige België, dat van 1815—1830 met Nederland vereenigd was. Ook nadat België zich van Holland losscheurde en een afzonderlijk koninkrijk werd, behielden zij daar hun gelijkstelling.

De komst van Napoleon bracht ook in Duitschland eenige verandering. Maar met diens val ging hun vrijheidszoon weer onder. Het Weener Congres (1814) bepaalde wel, dat de Joden hun eens verkregen rechten zouden behouden. Maar de meeste Duitse staten stoorden zich niet aan dit besluit. Eerst na een tweede revolutie in Frankrijk, 1848, toen het Parlement aan de belijders van alle godsdiensten gelijke rechten toekende, namen ook de Duitse Staten eenzelfde bepaling in de wetgeving op. En toen na den Fransch-Duitschen oorlog in 1871 het Duitse Keizerrijk werd uitgeroepen, werd de gelijkstelling der Joden voorgoed vastgesteld. In 1878 werd ze nader bevestigd door de bepaling van het Berlijnsche Congres (van de vertegenwoordigers van geheel Europa): „Op grond van het godsdienstig geloof mag niemand

nietgesloten worden van het genot der maatschappelijke en staatsburgerlijke rechten, van het bekleeden van openbare oerambten en van het uitoefenen van beroepen en bedrijven.“

Andere landen volgden. In Engeland hadden zij reeds lang vele vrijheden en rechten. Alleen waren zij van staatsambten en van het Parlement uitgesloten. In 1858 werd ook dat verbod opgeheven en deed de eerste Jood Lionel de Rothschild zijn intrede in het Parlement. Successief werden alle ambten voor hen opengesteld. In Zwitserland kregen zij in 1863, in Denemarken in 1849 en in Noorwegen in 1851 het burgerrecht. En Zweden gaf in 1859 godsdienstvrijheid voor alle gezindten. Spanje liet in 1837 de Joden weer toe zonder hun gelijkstelling met de andere burgers te geven. En Portugal gaf hun in 1826 vrijheid van godsdienst.

In Italië duurde het langer. Daar hadden zij in de 17e en 18e eeuw veel van de Roomsche bevolking te lijden. Even kwam er verbetering met Napoleon. Maar toen zijn rijk ineenstortte en Italië weer in kleine staten verdeeld werd, vlamde de Jodenhaat weer op, en werden zij naar het Ghetto (Jodenwijken) teruggedreven. Eerst in 1870, toen de paus zijn wereldlijke macht verloor en Italië onder Victor Emanuel één Koninkrijk werd, verkregen de Joden ook daar algeheele gelijkstelling. Zelfs werden zij tot hooge staatsambten geroepen. Het Antisemitisme kon er een 50 jaren lang geen wortel schieten. Aan die gelijkstelling kwam ook daar weer een einde toen Mussolini van Italië een Fascistische staat maakte.

Maar in de laatste jaren keerde het Antisemitisme zich meer bijzonder in den vorm van rasenhaat tegen de Joden in West-Europa als nog nooit te voren.

Dit rassen-antisemitisme is volgens Dr W. ten Boom in zijn proefschrift: „Die Entstehung des Modernen Rassen-antisemitismus, besonders in Deutschland“ niet in Duitschland, maar in Frankrijk ontstaan. Daar kwam de Antisemitische beweging weer op in 1882 door het faillissement van de Union Générale, een Roomsche en aristocratische financiële organisatie. Deze was opgericht door Paul Bontoux met het doel om de Joodsche en Protestantische financiële huizen te vernietigen. Duizenden belanghebbenden werden de dupe van dit faillissement. De Joden werden beschuldigd, dat zij dit bankroet hadden bewerkt. Het in 1886 verschenen boek van Edmond Drumont: La France Juive (De Fransche Jood) gaf aan de antisemitische beweging een krachtigen stoot. Het was een van de heftigste aanvallen op de Joden. En toen de bekende kapitein Alfred Dreyfus, van Joodsche afkomst, werd beschuldigd van en veroordeeld wegens landverraad en naar het Duivels-eiland werd verbannen, werd het volk schier bevangen door een waanzin van antisemitisme en kreeg niet slechts Dreyfus, maar heel het Joodsche ras de schuld. Het „weg met de Joden“ klonk door de straten van Parijs. De dagbladen hitsten het volk dagelijks tegen de Joden op. Het land was opeens in twee groepen, in anti-Dreyfusards en Dreyfusards verdeeld. Tot de voornaamste verdedigers behoorden Kolonel Picqart, een zijner collega's bij den generaal staf, Clemenceau, Yves Guyot en de bekende romanschrijver Emile Zola. Met heldenmoed namen zij het voor Dreyfus op. In een van zijn romans heeft Zola de zaak-Dreyfus behandeld. De aandrang was zoo sterk, dat op bevel der Regeering het vonnis werd herzien en Dreyfus in vrijheid werd gesteld. Dit was voor het antisemitisme in Frankrijk zulk een slag, dat zijn kracht was gebroken en de Joden weer in beter conditie kwamen.

Anders was het in Duitschland. Daar werd de Germaansche of Arische volksgeest al meer tegen de Joden opgezet.

Met de stichting van het Duitse Keizerrijk in 1871 kregen de Joden wettelijke gelijkstelling. Maar in de praktijk keerden velen zich tegen hen. Het nationale saamhorigheidsgevoel van het Duitse volk deed het antisemitisme telkens weer opvlammen. Men wilde de Joden toch niet als gelijksoortige medeburgers erkennen.

Schrijvers als Wilhelm Marr in zijn: „Der Sieg des Judenthums über das Germanenthum“ verkondigde reeds de theorie, dat een natie moet bestaan uit eenheden, die niet alleen een gemeenschappelijke taal, maar ook een gemeenschappelijke afstamming hebben. Zoo werd het denken der Duitschers al meer tegen de Joden gericht. De bekende hofprediker Adolf Stöcker ging een stap verder. Hij bracht door de stichting van de Duitse Christelijke Sociale partij het antisemitisme op politiek terrein over. Verdrukkingsmaatregelen werden zelfs in het Parlement voorgesteld. Joden werden op straat aangevallen. Anti-Joodsche oproeren kwamen telkens voor. De Pers hielp mee om allerlei leugen en laster te verbreiden.

Oude beschuldigingen werden opnieuw onder het volk verbreid om het tegen de Joden op te zetten.

Zoo de oude Bloedbeschuldiging, reeds van de 12e eeuw tegen de Joden ingebracht, dat zij Christen-kinderen slachtten om het bloed te gebruiken bij het bereiden van het Paaschbrood. In 1892 werd te Xanten, in Duitschland, vlak bij onze grens, en in 1912 te Kiew zulk een proces gevoerd. Men vermoedde, dat men hier met rituele moorden te doen had. Enkele geheimzinnige moorden gaven daartoe aanleiding. Zoo bijv. de moord op een gymnasiast Winter te Komitz en een andere moord op een meisje te Tirza Ezlar in Bohemen. Het Joodsche geloof zou eischen, dat zij christen-knapen of -meisjes moesten doden. Bij onderzoek zou gebleken zijn, dat men het bloed uit de lijken had laten loopen, blijkbaar om het voor godsdienstige doeleinden te gebruiken. Inzonderheid Prof. Rohling in Weenen met zijn „De Talmoodjood“ en Aaron Briman (pseudoniem Dr Justus) met zijn „Jodenspiegel“ hebben door hun valsche voorlichting uit de Talmoodische literatuur het Jodendom sterk geschaad.“ (Dr Jac. van Nes.) En hoezeer uit het nauwkeurig onderzoek van Prof. Fr. Delitzsch, Prof. Herman Strack en Dr Gustav Dalman overtuigend bleek, dat voor deze beschuldiging elk goed recht ontbrak, toch heeft zij de publieke opinie ernstig vergiftigd, den haat tegen de Joden bij het volk telkens weer doen opvlammen en zoo den bodem bereid voor de gruwelijke vervolgingen en martelingen van het rassen-antisemitisme van den laatsten tijd.

Vooral na den wereldoorlog, 1914—1918, heeft het rassen-antisemitisme het Duitse volk tegen de Joden opgezet. De nederlaag had het volk zóo aangegrepen en vereenigd, dat de nationale saamhorigheid er krachtig door opleefde. Het Germaansche of Arische ras kon zich niet langer met het Joodsche ras vereenigen.

Vandaar de bekende Jodenvervolging in 1933. Men kon het niet verdragen, dat de Joden langer zulk een invloedrijke plaats innamen in de pers, bij de rechtbanken, onder de advocaten, in de handelswereld en bij de groote warenhuizen. Daaraan moest paal en perk gesteld worden. Het germaansch-arisch karakter van het volk moest zuiver gehouden worden.

In veel heviger mate kwam die Joden-hetze nog kort geleden tot uitbarsting. In Nov. '38. Aanleiding was het schot van den vertwijfelden Poolse Joden zoon Grynspan op den Duitschen diplomaat Vom Rath te Parijs. Een uiting van persoonlijke wraakoefening wegens het leed zijn ouders aangedaan. Ieder rechtschapen burger keurt dat af. Dergelijke moorden zijn als iedere moord zonde tegen God. Maar minister Goebbels

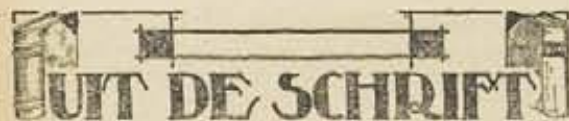
zag er een aanval in van het „Wereldjodendom“ tegen het Duitsche ras. Dreigend uitte zich de pers tegen de Joden. Even bleef het stil, alsof men wachtte op het juiste moment. Maar als Vom Rath na enkele dagen sterft, breekt op eens de storm los. Een vreeselijke nacht, die nacht van 10 op 11 Nov. 1938, voor de Joden. Het opgehitste gepeupel neemt wraak. Bandieten met stokken en ijzeren staven sloegen de ruiten in, slaken huizen en synagogen in brand en vertraden de heilige wetsrollen op straat. En dat was dan volgens Goebbels, „gerechtvaardigde en begrijpelijke verontwaardiging van het Duitsche volk over den laffen sluipmoord... op groote schaal“. Het waren „daden van vergelding“. In plaats dat de Regeering er aanstonds een einde aan maakte om zelf den moord wettelijk te berechten, liet zij de furie van den volksgeest stil begaan. De politie keek toe en hield zich achteraf. Zij kon toch niet op eigen volk schieten ter beveiliging van een vreemd ras! Maar „het meerendeel der Duitsche toeschouwers sloeg de verwoesting met ontzetting, bijna met afschuw gade. Niemand waagde het zijn afkeuring luide te uiten... Uit de gebeurtenissen van den 10den November kan men leeren, hoe diep een volk zinkt, dat Gods geboden verlaat en tot het heidendom terugkeert.“

Ook in Nederland wordt het Antisemitisme in den laatsten tijd sterker gepropageerd, vooral door de N.S.B. In haar Brochure IV vraagt zij, p. 26: Hoe staat de N.S.B. tegenover de Joden? Het antwoord valt nogal men. Op p. 27 onderscheidt zij drie groepen: te Nationaal voelende Nederlanders van Joodsch ras. Die vormen geen probleem, omdat zij „zich met het gros van ons volk vermengen en daarin opgaan“. 2e Orthodoxe Joden, die zich afzonderen, omdat zij meenen daartoe van God te zijn geroepen. „Deze Joden... aanvaarden wij in hun afzondering... Zij beschouwen zich in het algemeen ook zelf als gasten“. 3e „Ten slotte echter de Joden, die geen deel hebben aan onze nationale gedachte, omdat voor hen nationaal niet beteekent Nederlandsch, doch Joodsch, en zulks niet uit religieuze overwegingen, doch uit rasdriften.“ Van deze groep luidt het — met een beroep op Dr A. Kuiper in „De Standaard“ van 23 Oct. 1878: „Bestrijden willen wij hen, maar voor een eerlijk kampgericht, bestrijden naar den geest“. Dat is nog al gematigd.

Maar de „Nederlandsche Nationaal-Socialist“ van 12 Jan. 1935 gaat verder in haar advies: „Indien u ons volk eerlijk wilt inlichten over de problemen des tijds, dan moet u ook niet schromen het woord „Jood“ te gebruiken, daar waar het te pas komt. En het komt te pas, overal waar zwendel, bedrog, vrouwenhandel, souteurs en andere fraaiheden opduiken.“

Ten slotte nog een daad, die, zij het heel in het klein, op de vernieling van Joodsche winkels in Duitsland gelijkt. In Leiden werd het winkel-pand (Haarlemmerstr. 36), waarin de uit Duitschland uitgeweken Joodsche familie L. Katz een horlogerie heeft, op baldadige wijze met wilkalk besmeurd. Dat hier N.S.B.-ers aan het werk geweest zijn, is voldoende duidelijk gebleken: Op het raam zijn de letters „Mus“ te lezen; op het trottoir staat voluit: „Mussert wint“. En daarbij bleef het niet. In den nacht van Zaterdag op Zondag 19 Juli hebben vijf N.S.B.-ers een pot met verf en kalk door dezelfde winkelruit geworpen, waarop zij met een auto gevlucht zijn, doch niettemin gearresteerd. De kringleider van de N.S.B. te Leiden, op het politiebureau ontboden, heeft daar verklaard, dat de daders in verband met deze daad, van het lidmaatschap zijn geschorst, dus niet geschrapt. Dit geschiedde in Juli 1938. Zie: „Waakzaamheid“ nr 3, uitgave van het Comité van waakzaamheid van anti-nationaal-socialistische intellectuelen in Nederland, p. 21.

Dergelijke wandaden leeren ons den geest van het antisemitisme in zijn wildste uitingen kennen. Z. JOH. J.

Bewogenheid rondom het Kruis.

En al de scharen, die samengekomen waren om dit te aanschouwen, ziende de dingen die geschied waren, keerden wederom, slaande op hun borsten. Lukas 23: 48.

Zoo is dan Jezus gestorven... gelukkig, denken de Overpriesters en Schriftgeleerden, nu zwijgt eindelijk die mond!

Maar de dwaze lach versterft om hun lippen, want al zwijgt dan die gehate en gevreesde mond in den dood... ze moeten bemerken, dat die doode daar aan het vloekhout nog de houding der omstanders beheerscht!

Wat ze niet verwacht hadden, zien ze verbeten aan: de scharen reageren heel anders op het sterven van Jezus dan zij hopen... kijk ze zich op de borsten slaan, hebben ze 't nu waarachtig te kwaad van droefheid?!

Ja, de scharen hebben hun aandacht gehecht aan Jezus' sterven, en alles wat er om heen geschied was — en daar zijn zij toch door geraakt!

Wat wonderlijk is dat toch allemaal! Bovendien natuurlijk zelfs!

Daar straks hebben ze meegelachen, toen die Jezus van Nazareth zoo geestig bespot werd, die karikatuur-Koning! — maar nu is hun lach verstorven, ze zijn uit 't lood geslagen, hun geweten is gaan spreken:

Wat is, wat is er met dien Jezus? is Hij niet te haastig gekruisigd? zouden de autoriteiten wel den goeden kijk op Hem gehad hebben? „Zijn bloed over ons, en onze kinderen“ —? ja, maar als die Jezus nu eens werkelijk een knecht van Jahweh was — „zeg, hoorde je wel, wat die Romeinsche centurio daar net zei?“ — „Ja, die vrouwen voelen 't nog zoo dwaas niet aan, kijk ze zich op de borsten slaan!“ — „hé, daar doet hij 't ook!“ — „En hij!“ — „En die ook al!“

Daar gaan de scharen den kruisheuvel af — komt er een soort massa-suggestie over hen? „waarlijk“, hoort daar een weleerwaarde leider — en een vloek snerpt tusschen zijn tanden — „daar gaan ze 't me allemaal doen! zou je ze niet...!“

Bewogenheid rondom het Kruis.

We moeten ons natuurlijk wachten voor overdrijving.

Zelfs afgezien van het psychologisch effect der massa-suggestie, mag deze bewogenheid niet aanstonds verklaard worden als het beginsel der bekeering.

Natuurlijk is het mogelijk, dat er onder deze scharen menschen geweest zijn, wier bewogenheid méér was dan een voorbijgaande emotie; die straks op den Pinksterdag onder het gehoor van Petrus gekomen zijn, omdat ze dat Kruis maar niet konden kwijtraken — die op dat hooge feest van den Geest gegrepen zijn, en gebracht tot de vraag der verslagenheid, uit diepten van ellenden geboren.

Maar over het algemeen zullen we deze bewogenheid toch slechts mogen verstaan als een voorbijgaande stemming, een tijdelijke, misschien wel heftige, doch ondiepe verslagenheid: straks keeren de rust en de arbeid terug, en dan vervluchtigt langzamerhand het beeld van dien zonderlingen Kruiseling...

Bewogenheid rond het Kruis —

neen, wij Gereformeerde menschen zullen ons niet op de borst gaan slaan, daar zijn we veel te nuchter voor... als we Jezus Christus ons dan maar op 't hart laten slaan... als we 't maar zien, dat de nagels, die Hem de handen doorboren, onze zonden zijn... Jezus, mijn zonden, ach...

O, het lijdensbeeld van dien Smartenman wordt ons in deze weken op allerlei wijze geloofd: in prediking en Passionsmuziek, in radio-toespraak en Schriftlezing —

maar worden we er wel bewogen onder?

De waarachtige bekeering komt altijd op uit bewogenheid.

Niet een oppervlakkige en uiterlijke, die zich meer laat ontroeren door de melodie dan door den inhoud van het „O hoofd, bedekt met wonden“ — die er zeker niet aan denken doet, de uitvoering van Bach's „onsterfelijke“ te verzuimen, maar als het regent of waait, maar doet thuisblijven. Zondagmorgen... Och, zulk een bewogenheid loopt het groote gevaar, met alle gevoeligheid zich toch nog aan het Kruis te stooten, en blijkt dan bewogenheid-uit-het-vleesch, droefheid-naar-de-wereld te zijn.

Maar de bewogenheid, welke écht is, krijgt het heel moeilijk met het Kruis, en zulk een ontroerd hart komt aan Jezus niet voorbij — want het leert zijn zondenschuld zien, bij dat Kruis, en het gaat zich zelf aanklagen, omdat al die smarten en die hoon en die plagen over Jezus kwamen, vanwege eigen schuld en ongerechtigheid!

Dat is dan de bewogenheid-uit-den-Geest! de droefheid-naar-God, welke een onberouwelijke bekeering tot zaligheid werkt.

Er zijn tranen... en tranen...

Tranen, die zoo heel gemakkelijk weer opdrogen — maar ook tranen, welke slechts willen opdrogen, als ze gedroogd worden...

O, dat Kruis!

Kunnen wij en ik er aan voorbijkomen, in deze weken van Kruis-taal en Kruis-roem?

Ach neen, we kunnen er nooit aan voorbijkomen, geen mensch kan er neutraal tegenover staan — zalig de mensch, die er onrustig bij wordt — die er bewogen door raakt — die 't bij dat Kruis niet meer uithouden kan, en 't vol pijn en zelfbeschuldiging zegt (dat is het Gode welgevallige zich-slaan-op-de-borst!):

„Ja, ik kost hem die slagen

Die smarten en dien hoon;...“

maar dan ook, in die bewogenheid, de liefde Gods in Christus Jezus ziet, juist aan dat Kruis, en fluistert:

„Dit trooste mijn geweten:

't is al voor MIJ geschied.“

J. SMELIK.

KERKELUK LEVEN

Een belangrijk opstel. (II.)

Prof. Dr J. Wille begint zijn artikel met de woorden: „De Gereformeerden en het toneel: het onderwerp is niet nieuw, maar toch verre van uitgeput, inzonderheid wat Nederland betreft“. Hij noemt dan allerlei literatuur, en karakteriseert deze aldus: „Bijna alle beschrijvingen en beschouwingen van dit stukje geschiedenis, ook die van literatuur-historici van professie, vertoonen een opmerkelijk tekort aan objectiviteit; en de schaal van het vooroordeel slaat altijd over naar één zijde: van het toneel en zijn voorstanders. Globaal genomen, kunnen dezen geen kwaad doen, en de kerk met de orthodoxie geen goed. In verband daarmee toeft het onderzoek met volle voorliefde bij de vrienden der „comédie“, en slechts met grooten tegenzin bij de woordvoerders der „kerk“. En als eenmaal het vonnis is geveld, en afgekondigd, verzaakt men gemakkelijk het recht en den plicht tot herziening of hertoeising; afschrijven en napraten stelt men gaarne in de plaats“, blz. 96 v.

Dr Schotel moge minder partijdige voorstelling geven, doch het boek van Dr Perk is „een compilatie van de allerslechtste soort“, en Dr Worp „nam, in 1908 nog, zonder erg allerlei onjuistheden klakkeloos over, die Schotel in 1850 had begaan. En de algemeene traditie, gedragen door onderwijs, krant en tijdschrift, blijft, althans onder vrijzinnigen en Katholieken, zoo na als voor, dat de ontwikkeling en bloei der dramatische kunst altijd ten onzent bitter werd bestreden door de alle kunst hatende, onverdragzame, heerschzuchtige dominees, deels sluw, deels dom, met de steeds door hen opgewarmde en onwetend gehouden schare van calvinistische geloovigen: de voorstelling, afkomstig van partijgangers als Van Hout, Coster, Vondel, Hooft, Burman, gekijkt door Bakhuizen, en verbreed door een literair-historische school, die in zijn sporen ging“, blz. 98.

Prof. Kalff echter „schoon ook niet vrij van oud vooroordeel, vermoedde reeds diepgaande beginselen, waarom de bestrijders niet anders konden en mochten; zooals hij ook om beginseltrouw Smout kon stellen boven Coster“, blz. 98.

Nu waren het eertijds niet alleen de Gereformeerden, die het toneel veroordeelden, doch ook vele anderen. „In het begin van den nieuwen tijd“ — d.w.z. in de zestiende eeuw — „...had het toneel velelei verachters en bestrijders, op verschillende gronden, uit onderscheiden standpunt, in allerlei landen: niet alleen ouderwetsche theologen, maar ook humanistische literatoren en juristen. Behalve de godsdienstige waren er ook politieke en oeconomische bezwaren, naast de ethische ook aesthetische; ze kwamen tot uiting niet slechts bij Protestanten, maar ook bij Roomschen; bij de vele „preciezen“ aan beide kanten voegden zich niet weinige „rekkelijken“. Er deden zich tegenstellingen gelden, niet alleen van godsdienst, maar ook van stand en beschaving... Want omtrent zoo oud als de zaak was de bestrijding: men vond ze bij klassieke filosofen, oude kerkvaders, middeleeuwache prelaten en conciliën“, blz. 98 v.

Het toneel van destijds was nog niet wat het later werd. „Niet was er nog — men houde dit in het oog — het classicistische of moderne drama, met zijn stralenkrans van volmaakte, hoogste kunstgenre; in de tweede helft der 16de eeuw zette het pas zijn eerste, zeer wankel schreden, en het opus bleef nog lang den bovengenoemen behouden. Is er in dezen tijd ergens bewonderende geestdrift voor dramatische kunst, dan geldt ze veelteer de lectuur van den geleerde dan de schouwspelen van het volk. Ook dat is nog een noodige onderscheiding, die van dicht en vertoonen, van lezen en zien: een onderscheiding, zoo oud als Aristoteles“, blz. 99.

Na die verandering bij het toneel moet men echter ook nog goed onderscheiden. „En toen die hooge kunst, die tot in haar toppunt toe toch nooit voor ethisch of aesthetisch onaantastbaar mag gelden, vasten voet en erkend gezag had verkregen, bepaalde zij altijd nog maar voor een klein deel de werkelijke toneelpraktijk: ook deze waarheid wordt wel eens over het hoofd gezien, al ligt ze overal voor het grijpen. Wie critisch leest, merkt dan ook bij de latere verdedigers gedurig op, dat ook zij uitgezochte lectuur gaarne schuiven vóór de volledige repertoires, en van de feitelijke toestanden liefst spoedig overgaan op ideale wenschelijkheden“, blz. 99.

Prof. Wille zet dan uiteen, hoe Vives, een beroemd paedagoog en polyhistor, Spanjaard van afkomst, maar werkzaam te Brugge en elders, in 1521 „scherp de gebruikelijke toneelvoorstellingen van Jezus' lyden“ veroordeelde, en dat zijn vriend Erasmus wel de geestelijke spelen op zich zelf niet veroordeelde, maar het noodig achtte, „nadruk te leggen op de hoogere waarde en grootere schoonheid van de waarachtige toeliening der heilsfeiten. Van het godsdienstig toneel verwacht hij blijkbaar zoomin godsdienstig als aesthetisch veel vrucht“, blz. 100 v.

Er waren wel, die bepaalde spelen voorstonden, om daardoor de Reformatie te bevorderen. „Vuriger hervormingsgezinden zagen daarentegen soms een geschikt middel tot verkondiging van hunne meeningen aangaande de godsdienst en kerk in een ander soort spelen dan de mysteriën: in de moraliteiten, de zinnespelen. Profaneering en zedelijke buitensporigheden waren in die allegorische stukken niet zoo licht te wachten, en ze

leenden zich ter zeer goet dat wij zo c golden, in leerstuk of doeld) en o vanzelf ove nog uit de

Dr Wille en Elizabeth aan Martin het toneel reformatori De regn (bi hoeve van dienste van ding, maar anders was De regelen, op ingeric voorkomen' Hij werke Franschen Hendrik II grootst-mog sten evenv noodzakelij en bestrijd de antieke i hij „qu'il f de la ville s moest sleed de spelers, ten zitten

Prof. Wille konden be de hand bo in dezen sel Hout, sece rederijkers omstreeks „Rethrosijn in kiem en openbaar v stelling, of „vrij“ makt en staatkui spelers stor deel. „Alge werk, en t lijn gestel leiders, en vermakelij voor alle b rechten“, t Leycester schermers deze beroe Cambridge, men keurd heid, de je „Gosson, speler mis der volksz om de ziel hartstocht Chambers op blz. 113 rijke stof a landsche, (breeder ver van een vo nees... Bes le allen ti godsdienst

Het pens

In het v van den e in een gr kneuters. 2 niet begre van zijn tr

We zage Rapporten De loon gesteld, to 1920 een v wegens inv of de leefz pensioen t Het rapp en wijst h artikel gew vating, da wordt er v wanneer l gehouden * boek 1923, De cons de bereke is niet de